

«Υδροχόος ο οινοχόος των Θεών. Ο ουρανός του φθινοπώρου»

Δρς Μάνος Δανέζης και Στράτος Θεοδοσίου

Επίκουροι Καθηγητές Αστροφυσικής

Πανεπιστημίου Αθηνών

Τμήμα Φυσικής

Νοτιοδυτικά των Ιχθύων βρίσκεται ο ζωδιακός αστερισμός του Υδροχόου. Ο Υδροχόος είναι ο 11^{ος} αστερισμός του ζωδιακού κύκλου. Είναι εκτεταμένος αστερισμός με πάνω από 100 άστρα, αλλά δεν περιέχει κανένα άστρο ιδιαίτερα λαμπρό. Περιβάλλεται από τους αστερισμούς του Πηγάσου του Δελφίνος, του Αετού, του Αιγόκερω, του Νότιου Ιχθύος και του Κήτους.

Ο υδάτινος χαρακτήρας του αστερισμού οφείλεται στο γεγονός ότι ο Ήλιος διέρχεται από το ζώδιο αυτό την εποχή των βροχών. Γι' αυτό και άλλοι γειτονικοί αστερισμοί, όπως οι Ιχθύες, ο Νότιος Ιχθύς, το Κήτος και ο Ηριδανός, έχουν σχέση με το υγρό στοιχείο.

Μυθολογία

Ο υδροχόος παριστάνει τον Γανυμήδη, τον ωραιότερο νέο της αρχαιότητας, που τον άρπαξε ο Δίας για να τον κάνει οινοχόο του, και όχι μόνο, στον Όλυμπο και να παίρνουν από τα χέρια του, αυτός και οι άλλοι θεοί το κρασί και το νέκταρ.

Τρία άστρα του αστερισμού παριστάνουν την Υδρία που κρατάει στα χέρια του ο Γανυμήδης. Από το στόμιό της χύνεται νερό προς τον γειτονικό αστερισμό του Νότιου Ιχθύος.

Ο Γανυμήδης ήταν γιος του Τρώα και της Καλλιρρόης και ο ωραιότερος άνδρας που γέννησε η φύση. Ο Δίας ζήλεψε την ομορφιά του παλικαριού και με τη μορφή του αετού του, άρπαξε το θνητό Γανυμήδη, για να του χαρίσει την αιώνια ομορφιά και αθανασία. Στον απαρηγόρητο πατέρα του, τον Τρώα, ο Δίας χάρισε τα περίφημα άλογά του, αυτά που στη συνέχεια έγιναν η αιτία να θανατωθεί από τον Ηρακλή ο βασιλιάς της Τροίας, ο πονηρός Λαομέδοντας. Ο Δίας εγκατέστησε τον Γανυμήδη στον Όλυμπο ως οινοχόο των θεών, γεγονός που προκάλεσε τη ζήλια της Ήρας, αλλά και της κόρης της Ήβης, η οποία ήταν μέχρι τότε οινοχόος των θεών. Οι συνεχείς πιέσεις αυτών των δύο γυναικών ανάγκασαν το Δία να μεταμορφώσει το νεαρό ευνοούμενό του στον αστερισμό του Υδροχόου, χαρίζοντάς του την αιώνια αθανασία.

Οι διαπολιτισμικές επιδράσεις

Η σχέση του αστερισμού του Υδροχόου με το υδάτινο στοιχείο αποτελούσε κοινή παραδοχή όλων των ανατολικών λαών. Οι Βαβυλώνιοι παραδεχόμενοι αυτή την εκδοχή, απεικόνιζαν τον αστερισμό αυτό σαν ένα νεαρό χωρίς πρόσωπο που κρατούσε στο αριστερό χέρι ένα προσώπιο. Ο νεαρός αυτός άνδρας κρατούσε ένα δοχείο από το οποίο χυνόταν νερό. Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι απέδιδαν τις πλημμύρες του Νείλου στο νερό που ξεχυνόταν από το δοχείο του Υδροχόου που εμφανιζόταν την εποχή των πλημμυρών. Σύμφωνα με παλαιότερες ελληνικές εκδοχές το νερό που κυλούσε από την υδρία του Υδροχόου σχημάτιζε το ρεύμα του μυθικού ποταμού

Ηριδανού που πήγαζε από την πηγή Ιπποκρόνη. Η πηγή αυτή, σύμφωνα με την παράδοση σχηματίστηκε όταν έσπασε η υδρία του Υδροχόου μετά από μια κλωτσιά του Πήγασου.

Ο μεγάλος Άραβας αστρονόμος Al Biruni στους αστρολογικούς του χάρτες αναφέρει τον αστερισμό με το όνομα Amphora δηλαδή αμφορέα. Το όνομα αυτό όπως φαίνεται το παρέλαβε από τον ποιητή του 4^{ου} π. Χ. αιώνα Ausonius. Στον Ρωμαϊκό ζωδιακό κύκλο, ο Υδροχόος παριστάνετο σαν παγώνι ή Χήνα. Τα πτηνά αυτά ήταν αφιερωμένα στη θεά Ήρα, όπως και ο μήνας Γαμηλιών κατά τον οποίο ο Ήλιος αστρολογικά διέτρεχε τον αστερισμό.

Οι χριστιανοί κατά τη διάρκεια του 16^{ου} και του 17^{ου} αιώνα θεωρούσαν ότι ο Υδροχόος στον ουρανό παριστά τον Ιωάννη τον Βαπτιστή ή τον απόστολο Ιούδα τον Θαδδαίο ή τον Μωϋσή διαχωρίζοντα τα θαλάσσια ύδατα.

Ο Αππιανός, ιστορικός του 2^{ου} μ. Χ. αιώνα, τον ονόμαζε Hydridurus. Το όνομα αυτό εμφανίζεται στην Αλμαγέστη (1515) ως Idrudurus και Hauritor δηλαδή αντλητής γήινων υδάτων. Ο μεγάλος Έλληνας λυρικός ποιητής Πίνδαρος αναφέρει ότι ο Υδροχόος συμβολίζει το πνεύμα των πηγών του Νείλου.

Στα Βαβυλωνιακά αρχεία ο αστερισμός ταυτιζόταν με τον 11^ο μήνα Shabata, της βροχερής περιόδου, και αναφερόταν στο 110 βιβλίο του Έπους της Δημιουργίας που περιέγραφε τον μεγάλο κατακλυσμό.

Άλλες ονομασίες του Υδροχόου ήταν «Monius» από το Αιγυπτιακό muau ή Μω, που σημαίνει «ύδωρ» και Brachium benefictum, δηλαδή «ευεργετικό βραχίονα». Όπως πίστευαν οι αρχαίοι Αιγύπτιοι, η δύση του Αστερισμού του Υδροχόου προκαλεί την ανύψωση των νερών του Νείλου, λόγω του ότι ο Υδροχόος βυθίζει το τεράστιο δοχείο του στον ποταμό για να το γεμίσει.

Οι Άραβες ονόμαζαν τον αστερισμό Al Dalw, δηλαδή «κάδο φρέατος». Από τους Πέρσες ονομάζόταν Dol ή Dul, από τους Εβραίους Deli, από τους Σύρους Daulo, και από τους Τούρκους Kugha. Όλα τα προηγούμενα ονόματα σημαίνουν «κάδος νερού». Στην Κίνα ο αστερισμός του Υδροχόου, μαζί με εκείνους του Αιγώκερω, των Ιχθύων και μέρους του Τοξότη αποτελούσαν τον Tien Yuen, δηλαδή το αρχαίο φίδι ή την χελώνα. Αργότερα το σύνολο αυτών των αστερισμών ονομάστηκε Hiuen Ying, από τον Ήρωα πολεμιστή Hiuen Wu ή Hiuen Heaou, της δυναστείας του Han.

Σύμφωνα με τους Μάγους και τους Δρυίδες ο αστερισμός του υδροχόου συμβολίζει ολόκληρη την επιστήμη της Αστρονομίας.

Ο Proctor στο σύγγραμμά του Myths and Marvels of Astronomy δίνει ένα κατάλογο των χρωμάτων, τα οποία οι αστρολόγοι συνδέουν με τα ζώδια. Σύμφωνα με αυτόν τον κατάλογο έχει χρώμα «υδαρούς κυανού». Σύμφωνα με τις απόψεις του Lucius Ampelius, οι οποίες καταγράφονται στο έργο του «Liber Memoriali» (2^{ος} μ. Χ. αιώνας) τα διάφορα ζώδια ρυθμίζουν τους ανέμους. Έτσι ο αστερισμός του Υδροχόου άρχει των ανέμων «Εύρου» και «Νότου» οι οποίοι πνέουν εξ ανατολών ή νοτιοανατολών και από το νότο.

Το σύμβολο του ζωδίου του Υδροχόου, αποτελούμενο από δύο παράλληλες κυματοειδείς γραμμές, παριστά τα κύματα της θάλασσας. Πιθανότατα ο συμβολισμός αυτός προέρχεται από το ιερογλυφικό ιδεόγραμμα του ύδατος στις περιοχές του Νείλου. Στις περιοχές αυτές χρησιμοποιούσαν μια ράβδο για την μέτρηση του ύψους της στάθμης των ποτάμιων υδάτων. Για τον λόγο αυτό πολλές φορές απεικονιζόταν μια μετρητική ράβδο στα χέρια του Υδροχόου.

Τα αστέρια του αστερισμού

Ο ζωδιακός αστερισμός του Υδροχόου έχει μεγάλο αστρονομικό ενδιαφέρον λόγω του γεγονότος ότι περιλαμβάνει μέσα στα όριά του ένα μεγάλο αριθμό διπλών αστεριών, αστρικών σημνών και νεφελειδών.

Στο σημείο αυτό θα αναφερθούμε στα τέσσερα λαμπρότερα αστέρια του αστερισμού.

αAqr: Οι Άραβες ονόμαζαν τον ωχροκίτρινο αυτόν αστέρα Sadalmelik από το Al Sa'd al Mulk, που σημαίνει «ο τυχερός του βασιλιά». Οι αστρολόγοι τον ονόμαζαν Sidus Faustum Regis, δηλαδή «το ευτυχές άστρο του Βασιλιά»

βAqr: Η παλαιότερη αραβική ονομασία του είναι Sadalsuud από το Al' Sa'd al Su'ud που σε μian ελευθερη απόδοση σημαίνει «ο Ευτυχέστερος των Ευτυχών». Το όνομα αυτό του δόθηκε επειδή ανατέλλει μαζί με τον Ήλιο, όταν έχει πέρασει ο χειμώνας και έχει αρχίσει η εποχή της λεπτής και συνεχούς βροχής. Σύμφωνα με τους Κινέζους ο αστέρας ονομάζεται Heu ή Hiu ή Hii, δηλαδή «κενός». Στις περιοχές του Εφράτη ο αστέρας ονομαζόταν Kakkab Nammax, δηλαδή «ο αστέρας της κραταιάς δυναστείας»

γAqr: Ο υποπράσινος αυτός αστέρας βρίσκεται στον αριστερό βραχίονα του αστερισμού του Υδροχόου. Οι Άραβες τον ονόμαζαν Sadachbia από το όνομα Al Sa'd al Ahbiyah που σημαίνει «ο τυχερός αστέρας των κρυμμένων πραγμάτων»

δAqr: Ο Τύχωνας ονόμαζε τον αστέρα Scheat, ο Riccioli, Sheat Edeleu, ενώ σε νεότερους καταλόγους αναφέρεται ως Skat. Όλες οι προηγούμενες ονομασίες προέρχονται από το Al Shi'at, που σημαίνει «ευχή» ή από το Al Sak, που σημαίνει «αντικνήμιο», λόγω της θέσης του αστέρα στο αριστερό σκέλος του Υδροχόου.

Στις περιοχές του Εφράτη, το αστέρι αυτό συσχετιζόταν με τον Hasisadra του δέκατου βασιλιά πριν τον μεγάλο κατακλυσμό που περιγράφεται από το Έπος της Δημιουργίας.

Βιβλιογραφία

Σ. Θεοδοσίου, Μ. Δανέζης: «Τα άστρα και οι Μύθοι τους» Εκδόσεις Διάυλος, Αθήνα 1991.

Σ. Πλακίδης: «Η Μυθολογία η ονοματολογία και τα αξιοπερίεργα των αστερισμών», Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, Αθήνα 1992.